

Umori Belokranjcev

IVO ŽAJDELA

Naj se vrnem v leto 1942, k partizanskim umorom, ki so sledili umoru dveh uglednih Belokranjcev, profesorja Antona Ovna in kmetijskega strokovnjaka Antona Starca. Partizansko morijo je vodil Ivan Novak - Očka, ki ga je CK KPS v ta namen poslal v Belo krajino. Tu je potem še dolgo načeloval smrti.

Prejšnji teden sem pisal, da so profesorja Ovna in vinarja Starca partizani umorili že maja 1942. Tistega meseca so ubili tudi trgovca Martina Težaka iz Hrasta pri Suhorju.

Umor duhovnika Kofalta

9. junija 1942 je partizanska smrt posegla po prvem od več duhovnikov, ki so jih umorili v Beli krajini. Na Krvavčem Vrh (med Semičem in Metliko) so na domu ugrabili Jožefa Kofalta. Rodil se je leta 1909 rev-

nim staršem, novo mašo je imel leta 1934. Bil je kaplan v Leskovcu pri Krškem. Leta 1941 so ga Nemci pregnali na Hrvaško. Po nekaj mesecih se je skrivaj vrnil domov na Krvavčji Vrh in se naselil v hišici pri materi in teti. Maševal je v podružnični cerkvi sv. Florjana, le včasih je šel v Semič. Ljudje so bili zadovoljni, da so imeli vsak dan mašo v domači cerkvi, saj je bilo treba do Semiča pešati več kot eno uro. Zakaj je bil napoti partizanom, saj so ga preganjali že Nemci, je seveda retorično vprašanje.

Skrivni prekop

Janko Maček je v Zavezi (števil. 46, 2002) zapisal: »Nečakinja duhovnika Kofalta do smrti ne bo pozabila, kako se je leta 1946 z mamo, Plutovimi in nekim moškim, ki ga do tlej nikoli ni bila videla, vzpela po pobočju Peščenika do kraja, kjer se je neznanec ustavil in pokazal: 'Tu ležijo, tu koplajte!'« S tesnobo v srcu je potem z golimi rokami pobirala stričeve posmrtno ostanke iz plitve jame in jih v nahrbtniku nosila na dolgi poti do domačega pokopališča na Krvavčem Vrh. Tudi Plutovi so tedaj prenesli kosti svojih staršev v družinski grob. Pod Peščenikom so ležale v istem grobu kot Kofaltove. Vse so opravili v tihoti in na hitro. Niso se oglasili zvonovi, ni bilo duhovnika, da bi blagoslovil izmučene kosti, ne sorodnikov in sosedov, da bi jih pokropili z blagoslovljeno vodo. Vsaj nekateri sovaščani so vedeli za ta dogodek, pa so se naredili, kot da niso nič videli in ne slišali. Menda je bilo tako za vse bolj prav. Tak je bil tisti čas. Tudi za pobjo domobrancev se je vedelo, pa se o tem ni govorilo, kot da nikoli ni bilo.«

Umor župnika Omahna

Isti dan kot duhovnika Kofalta so partizani ugrabili, odgnali v svoje taborišče in umorili njegova soseda, 41-letnega kmečkega gospodarja Jožeta Pluta ter njegovo 38-letno ženo Frančiško. Ker sta bila nekoliko bolj premožna kot drugi? Jože Plut, po domače Jakop, je bil zelo delaven in podjeten, saj je na primer že tedaj imel mlatilnico, ki jo je pogonjal bencinski motor.

Na eni strani je središče Metlike vključeno v bron komunističnih zločincev, ljudje, ki so jih sistematično ubijali, pa imajo le skromno znamenje na pokopališču.

7. julija 1942 so partizana v Dragatušu ugrabili, nato pa umorili župnika Jakoba Omahna. Takrat so ugrabili tudi Matijo Šimca (roj. leta 1897) in njegovega sina Franca (roj. leta 1922) iz Podloga pri Dragatušu (*Odprti grobovi*, 2. del, Buenos Aires, 1970, str. 139, 170; *Farne spominske plošče*, knjiga 3, 2012, str. 23; Rudi Vogrič, *Boj Belokranjcev*, 1973, str. 118).

Župnika Omahna so umorili pri vasi Zagradec, kjer so ga izkopali po petinpetdesetih letih, aprila 1999, in pokopali na pokopališču.

Umor Marice Nartnik

21. junija so ugrabili in umorili Marico Nartnik, ki je bila učiteljica in upraviteljica na podružnični osnovni šoli v Rožnem Dolu pri Semiču. Bila je ena tistih učiteljic, ki opravljajo svoj poklic z veseljem in odgovornostjo. Za Rožni Dol, ki je bil že od Semiča precej oddaljen, še bolj pa od Novega mesta in Ljubljane, je bila taka učiteljica pravi zaklad. Nartnikova je bila članica Katoliške akcije, zato je čutila za dolžnost, da v kraju svojega službovanja pomaga tudi pri verski vzgoji otrok in pri katoliško prosvetni vzgoji mladine nasploh. Gotovo je marsikaj vedela o komunizmu in bila idejno njegova nasprotnica, vendar s tem še ni bila politično angažirana proti OF in tako imenovanemu osvobodilnemu gibanju. 23. junija so jo odgnali, bolje rečeno odvedli od doma na Kleč pod Planino nad Semičem in tam umorili. Le malo prej so ustanovili Klečko četo, in zdi se, da je bilo potrebnih nekaj umorov za potrditev. Vaška straža iz Semiča je njeno truplo izkopala in prenesla na pokopališče 1. aprila 1943.

Umor kmeta

22. junija so partizani ugrabili posestnika Ivana Klopčarja (1897) iz Drašičev in ga prav tako umorili na Brezovi Rebri. Ubili naj bi tudi ženo in štiriletno vnukinjo, pa se je sosed, ki je bil sicer somišljenik OF, temu uprl. Ivan se je v Drašiče priženil z druge strani Gorjancev, iz Podgrada. Z marljivostjo in podjetnostjo je izboljšal skromno kmetijo, da je postala zgled vsej okolici. Bil je predsednik krajevnje JRZ. Izvolili so ga za poslanca in kot osebni znanec bana dr. Natlačena je dosegel, da so v času gospodarske krize začeli graditi cesto od Drašičev proti Krmačini. Ljudje, ki so bili že na robu revščine, so s tem prišli do služka in izboljšali svoj položaj. Ko je leta 1936 v Drašičih in okolici hudo tolkla toča, je Klopčar na svoje stroške odšel v Banat in s pomočjo občine kupil večjo količino koruze, da so jo razdelili med oškodovance.

Ni pa bil samo podjeten, bil je tudi veren. Ko je bil kot mlad fant v šoli v Novem mestu, se je poleg drugega izučil še za organista. Ni čudno, da je postal nanj pozoren tudi dr. Mihelčič in ga že leta 1938 skušal pridobiti, da bi se vpisal v komunistično partijo.

Partizanske umore je vodil vodja komunistične partije Ivan Novak - Očka.

Menda je zdravnikov brat Jože, ki je bil tudi kmet, že tedaj bil kandidat za člana centralnega komiteja. Ko so Klopčarja 22. junija ugrabili na domu, so hkrati odgnali tudi več glav živine in hišo popolnoma izropali. Njemu so naložili težak tovor in ga tako mučili na dolgi poti proti Brezovi Rebri. Potem so ga nekaj časa zadrževali v taborišču, nazadnje pa so ga po hudem mučenju umorili na Kleču blizu Planine nad Semičem.

Mučenje Ivana Klopčarja

Leta 1966 je v Argentini Jože Pečarič iz Drašičev o ugrabitvi in umoru Ivana Klopčarja povedal (Franc Ižanec, *Odprti grobovi*, 2. del, Buenos Aires, 1970, str. 121): »V poletju 1942 smo kopali trtje. Ivanu Klopčarju sem svetoval, naj se skrije. Zavrnil me je s pripombo, da ni storil nikomur nič žalega. Naslednjo noč je od ograje sem zvenelo moje ime. Klicali so me partizani, pa se jim nisem odzval. Toda noč sem prespal v gozdu. Ko sem se vrnil domov, je pred hišo jokala Klopčarjeva žena in mi povedala, da so sinoči odvedli njenega moža Ivana. Partizani so vdrl v njihovo hišo, moža potegnili s postelje in samo v spodnji obleki odvedli s seboj, z njim vred pa tudi deset glav živine. Odpeljali so ga v Brašljevico, v prvo grško katoliško naselbino Vlahov. Na katerem kraju so ga ubili, se še do danes ni izvedelo.«

O mučenju Ivana Klopčarja je njegova pastorka Stanka Stariha zapisala v svojih spominih naslednje: »Privezali so ga na bukev in pod njim zakurili ogenj. Na hrbtu so mu zarezali kožo in ga masirali s soljo. Ko je bil že opečen, so ga odvezali in vrgli na ogenj. Imel je zdravo srce in ni mogel umreti, zato so ga privezali še za rep konju in ga vlačili sem ter tja.«

Umori žensk

23. junija 1942 so partizani na Suhorju ugrabili in umorili kmetico Marijo Lojk (roj. leta 1898), mater v maju umorjenega Ivana Lojka iz Dol. (*Črne bukve*, str. 148; *Odprti grobovi*, 2. del, str. 179).

26. junija 1942 so ubili organista Avgusta Škorjanca iz Gradca (Vogrič, 114).

27. junija so partizani v taborišče prignali Karolino Jakša s Pribišja. Menda so jo ugrabili kar v gozdu, ko je grabila listje. 23-letna Karolina je bila zaposlena v Ljubljani kot gospodinjska pomočnica. Bila je članica Katoliške akcije. Kadar je bila doma na obisku, se je družila z domačimi dekleti, ki so tudi bile članice Katoliške akcije.

Morišče pod Peščenikom

Junija 1942 so partizani v Primostku ugrabili Franca Nemaniča, po domače so jim rekli pri Nežinih. Mrtvega so našli nedaleč stran, na stelnjnih pri Dobravica. Tam so napol živega vrgli v jamo in ga plitvo zasuli s prstjo, iz katere so štrlele noge. Morilec »je bil kovaški mojster Darko Šterk in dva sinova Kovačička iz Dobravice« (pričevanje F. Š. v *Odprtih grobovih*, 2. knjiga, str. 108). Ni ga na farnih spominskih ploščah v Podzemlju. Med umorjenimi pri Brezovi Rebri v juniju 1942 sta bila tudi 57-letni soboslikar Ferdinand Stezinar in 35-letni Albin Lukežič, oba iz Semiča.

9. julija, kakih štirinajst dni za Klopčarjem, so na morišče pod Peščenikom pri Brezovi Rebri prignali njegova soseda Alojza Rozmana, kmeta iz Vidošičev, in Antona Kučiniča iz Železnikov. Nista se več vrnila domov. Po izpovedi prič je pri Brezovi Rebri končalo svojo pot tudi nekaj Ciganov, vendar njihovih imen ne poznamo.

Uničenje gradu Krupa

Rudi Vogrič je v svoji knjigi *Boj Belokranjcev* opisal, da je že maja in junija 1942 po belokranjskih vaseh nastajala nova »ljudska oblast«. Pri obsodbi Štefana Štiglica (1890) in njegove žene Marije (1887) s Cerovca pri Semiču so tako sodelovali tudi »predstavniki ljudstva«. Štefan je bil oskrbnik gradu na Krupi in je že bil zaradi tega kriv; žena Marija je menda celo podpirala OF, a je bila zaradi moževe službe tudi ona kriva. Neki sovaščan, ki je glasoval za njuno obsodbo, je rekel: »Vem za jamo tu v bližini, da ne bo treba kopati groba.« Res potem Štigličevih niso odgnali pod Peščenik, ampak so izvršili »obsodbo« kar pri tisti jami. Pridružili so jima še Mici Inkert, služkinjo iz gradu na Krupi.

Ko so dober mesec kasneje požgali še grad, je bilo v tem delu dežele dokončno opravljeno s fevdalno preteklostjo.

Geograf in zgodovinar Ivan Simonič, doma z Vinjega Vrha pri Semiču, je v razpravi o gradu na Krupi zapisal, da »so ga partizani požgali leta 1942 v času žetve, ker so v njem videli ponižujočo preteklost kmetov tlačanov. S požigom so tudi preprečili, da bi se v gradu nastanila italijanska vojska. Grad je gorel počasi, več kot dva tedna. S poslopjem je zgorel tudi arhiv« (Ivan Simonič, *Šole in gradovi*, str. 30).

Nadaljevanje prihodnjič